

İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

Dağıtım.: Genel
13 Aralık 2012

Orijinal: İngilizce

İşkenceye Karşı Komite

Genel Yorum, No. 3 (2012)

Sözleşme'nin 14. Maddesinin Taraf Devletlerce Uygulanması

1. İşbu genel yorum, Taraf Devletlere İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin 14. maddesi çerçevesindeki yükümlülüklerinin içeriğini ve kapsamını izah etmekte ve etraflı bir biçimde açıklamaktadır. Taraf Devletler, “kendi hukuk sistemleri dâhilinde işkence eyleminden mağdur olan kişinin zararının karşılanması ve mümkün olan tüm rehabilitasyon imkanları dâhil olmak üzere uygulanabilir, adil ve yeterli bir tazminat hakkına sahip olmasını temin etmekle” yükümlüdür. Komite, 14. maddenin işkence ve zalimane, gayriinsanî veya küçültücü muamele veya cezalandırma eyleminin (bundan sonra “kötü muamele” olarak anılacaktır) mağduru olan herkese, 2 Sayılı Genel Yorumu uyarınca, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin uygulanacağı görüşündedir.

2. Komite, 14. maddede yer alan “zararın karşılanması” teriminin “etkili bir hukuk yolu” ve “giderim” kavramlarını kapsadığı görüşündedir. Bu nedenle kapsamlı bir giderim kavramı, hakların yeniden kazanımı, maddi tazminat, rehabilitasyon, tatmin ve ihlallerin bir daha tekrarlanmama garantilerini gerektirmekte ve Sözleşme kapsamındaki ihlallerin yarattığı zararların karşılanması için gereken tedbirlerin tümüne atıfta bulunmaktadır.

3. Sözleşme'nin ihlalini teşkil eden eylemler ya da ihmaller nedeniyle, fiziksel ya da ruhsal biçimde yaralanma, manevi acı, ekonomik kayıp veya temel hakların esaslı bir biçimde zayıflaması da dâhil olmak üzere, bireysel ya da toplu olarak zarar gören kimseye “mağdur” denir. Bir kimse, suçun faillerinin tespit edilmesi, yakalanması, kovuşturulması ya da mahkûm edilmesinden veyahut fail ile mağdur arasında ailevi veya her türlü diğer ilişkiden bağımsız olarak mağdur kabul edilmelidir. “Mağdur” terimi, mağdurun en yakın aile bireylerini veya bakmakla yükümlü olduğu kişileri ve mağdura yardımcı olmaktan ya da mağduriyeti önlemekten ötürü zarar gören kişileri de kapsar. Zarar gören kişiler, bazı durumlarda “badireyi atlatan” [*survivor*] terimini tercih edebilmektedir. Komite, hukuki bir terim olan “mağdurlar” ifadesini, başka bağlamlarda tercih edilebilecek diğer ifadelere herhangi bir hâlel getirmeksizin kullanmaktadır.

4. Komite, zararın karşılanması sürecine mağdurların katılımının öneminin yanı sıra mağdurun haysiyetinin yeniden tesis edilmesinin, zararın tazmin edilmesindeki nihai amaç olduğunu vurgular.

5. Taraf Devletlerin zararın tazminine ilişkin 14. madde çerçevesindeki yükümlülüklerinin usul ve esas olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Taraf Devletler, usul yükümlülüklerini yerine getirmek için mevzuat oluşturacak, işkence ve kötü muamele mağdurlarının zararlarının tazmin edilmesini hakkını tespit etme ve bu zararların tazmin

edilmesine hükmetme kudretine sahip bağımsız yargı makamları da dâhil olmak üzere şikâyet mekanizmaları, soruşturma kurum ve organları ihdas edecek ve bu mekanizmaların etkili ve tüm mağdurlar için erişilir olmalarını sağlayacaktır. Esas bakımından ise, Taraf Devletler işkence veya kötü muamele mağdurlarının maddi tazminat ve mümkün olan tüm rehabilitasyon imkanları da dâhil olmak üzere tam ve etkili bir tazmin ve giderim elde etmelerini sağlayacaktır.

Esasa İlişkin Yükümlülükler: Zararın Karşlanması Hakkının Kapsamı

6. İkinci paragrafta belirtildiği üzere, zararın karşılanması kavramı, hakların yeniden kazanımı, maddi tazminat, rehabilitasyon, tatmin ve ihlallerin bir daha tekrarlanmama garantileri olmak üzere beş tür giderimi içermektedir. Komite, Ağır Uluslararası İnsan Hakları Hukuku İhlalleri ve Ciddi Uluslararası İnsancıl Hukuk İhlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Tazminat Hakkına Dair Temel Prensipler ve Kurallar'da (Temel Prensipler ve Kurallar)¹ ana hatları çizilen uluslararası hukuk ve uygulamalar çerçevesinde zararın tam olarak karşılanmasının unsurlarını kabul etmektedir. Giderim yeterli, etkin ve kapsamlı olmalıdır. Taraf Devletler, işkence veya kötü muamele mağduruna sağlanacak tazmin edici ve giderim niteliğindeki tedbirleri belirlerken, her vakanın özgüllüğünün ve koşulların dikkate alınması ve tazminin mağdurun özel ihtiyaçlarına uygun ve ihlallerin ağırlığıyla orantılı olarak tasarlanması gerektiğini hatırlatmalıdır. Komite, giderim sağlamanın aynı zamanda gelecekteki ihlaller için önleyici ve caydırıcı bir etkisi olduğunu da vurgulamaktadır.

7. Devletin resmi görevlilerinin veya bu sıfatla hareket eden diğer kişilerin, devlet dışı görevliler ya da özel kişiler tarafından gerçekleştirilen işkence ve kötü muamele fiillerini bilmeleri veya makul gerekçelerle bu fiillerin gerçekleştiğine inanmaları ya da bu fiilleri işlemeleri; buna karşılık, söz konusu devlet dışı görevlileri veya özel kişileri Sözleşme uyarınca durdurma, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma açısından gerekli özeni göstermemeleri durumunda, sorumluluk Devlete aittir (2 Sayılı Genel Yorum).

Hakların Geri Kazanımı

8. Hakların gezi kazanımı, mağdurun Sözleşme'nin ihlalini teşkil eden eylemin gerçekleşmesinden önceki halinin, her bir vakanın özgüllüğünün göz önünde bulundurularak, yeniden tesis edilmesi amacıyla yönelik bir tazmin türüdür. Sözleşme'nin öngördüğü önleyici yükümlülükler, Sözleşme çerçevesindeki önleme yükümlülüğü, Taraf Devletlerin haklarını geri kazanmakta olan mağdurun bir daha işkence veya kötü muamele uğrama riskinde olacağı bir konuma getirilmemesini gerektirir. Mağdur bazı hallerde ihlalin niteliğinden ötürü hakların geri kazanımının mümkün olmayacağını düşünebilir; ancak Devlet mağdurun zararların tazminine tam olarak erişimini sağlamalıdır. Hakların geri kazanımının etkili olabilmesi için, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, engelli olma, siyasi ya da diğer görüş, etnik köken, yaş ve din ve diğer tüm ayrımcılık temellerine dayanılarak yapılan ayrımcılık da dahil olmak üzere her türlü yapısal sorunların da giderilmesine yönelik çabalarda bulunulmalıdır.

Tazminat

9. Komite, yalnızca maddi tazminat sağlamanın, işkence veya kötü muamele mağdurlarının zararlarının karşılanmasında yeterli olmayacağını vurgulamaktadır. Komite,

¹ Birleşmiş Milletler Ağır Uluslararası İnsan Hakları Hukuku İhlalleri ve Ciddi Uluslararası İnsancıl Hukuk İhlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Tazminat Hakkına Dair Temel Prensipler ve Kurallar, Genel Kurul Kararı 60/147.

ayrıca, tek başına maddi tazminat ödenmesinin, Taraf Devletin 14. madde çerçevesindeki yükümlülüklerine uyması açısından yeterli olmadığını da teyit etmektedir.

10. 14. madde uyarınca işkence veya kötü muamele eylemleri için ivedi, adil ve yeterli bir maddi tazminat hakkı çok katmanlıdır ve mağdura sağlanacak maddi ve manevi tazminat, işkence veya kötü muameleden kaynaklanan ve ekonomik olarak ölçülebilir her türlü zararı karşılamaya yetecek düzeyde olmalıdır. Bu, mümkün olan tüm rehabilitasyonunun sağlanması için yapılan sağlık masraflarının geri ödenmesi ile mağdurun ihtiyaç duyabileceği tıbbi ve rehabilitasyon hizmetlerinin, fiziksel ve zihinsel zararlar için maddi ve manevi tazminatın, işkence veya kötü muamele sonucu oluşan engellilikten ötürü ortaya çıkan gelir ve gelir potansiyeli kaybının ve istihdam ve eğitim gibi kaybedilmiş imkanların karşılanmasına yönelik fonların sağlanmasını kapsayabilir. Bu hususlara ilaveten, Taraf Devlet tarafından işkence veya kötü muamele mağduru bir kimseye sağlanacak yeterli bir tazminat, yasal ya da uzman desteği ile zararın karşılanmasına yönelik davanın açılmasıyla ilgili diğer masrafları da karşılamalıdır.

Rehabilitasyon

11. Komite, Sözleşme'nin ihlalden ötürü zarar gören herkes için mümkün olan tüm rehabilitasyonunun sağlanmasının bütüncül olması gerektiğini ve tıbbi ve psikolojik bakımın yanı sıra hukuki ve sosyal hizmetleri de içermesi gerektiğini teyit etmektedir. Bu genel yorumun amaçları açısından rehabilitasyon kavramı, işkence veya kötü muamele sonrasında mağdurun işlevlerin yeniden tesis edilmesini ya da değişen koşullarının bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni vasıfların kazanılmasını ifade etmektedir. Rehabilitasyon, bireyin mümkün olan en azami ölçüde öz yeterliliğinin ve işlevinin sağlanmasını amaçlar ve kişinin fiziksel ve sosyal çevresine uygun düzenlemeleri de içerebilir. Mağdurlara sağlanacak rehabilitasyon, bireyin bağımsızlığını, fiziksel, ruhsal, sosyal ve mesleki yeterliklerini, topluma tam katılımını ve dahil olmalarını mümkün mertebe tesis etmeyi amaçlamalıdır.

12. Komite, Taraf Devletlerin "mümkün olan tüm rehabilitasyon" vasıtalarını sağlama yükümlülüğünün, işkencenin geniş zamana yayılan etkisi sonucu haysiyeti, sağlığı ve öz yeterliliği de dâhil olmak üzere yaşam şartlarını belki de bir daha asla tam manasıyla geri kazanamayacak bir mağdurun gördüğü zararların giderilmesine ve onarılmasına işaret ettiğini vurgulamaktadır. Bu yükümlülük Taraf Devletlerin mevcut kaynaklarından bağımsızdır ve ertelenmeyebilir.

13. Taraf Devletler, işkence veya kötü muamele mağdurlarına yönelik mümkün olan tüm rehabilitasyonu sağlama yükümlülüklerini yerine getirmek için uzun erimli ve bütüncül bir yaklaşım benimsemeli ve işkence veya kötü muamele mağdurlarına yönelik uzmanlaşmış hizmetlerin mevcut, yeterli ve kolayca erişebilir olmasını sağlamalıdır. Bu hizmetler, diğerlerinin yanı sıra, İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için Kılavuz (İstanbul Protokolü) temelinde kişilerin tedavi ve diğer ihtiyaçlarının tespit ve değerlendirilmesi prosedürünü içermelidir. Ayrıca, tıbbi, fiziksel ve psikolojik rehabilitasyon hizmetleri, bütünleştirici ve sosyal hizmetler, topluluk ve aile odaklı destek ve hizmetler, mesleki eğitim, eğitim vs. gibi geniş kapsamlı disiplinler arası tedbirleri de içerebilir. Mağdurun gücünü ve zorluklarla baş edebilme yetisini de göz önünde bulunduran bütüncül bir rehabilitasyon yaklaşımı son derece önemlidir. Dahası, mağdurlar yeniden travma yaşama riski altında bulunabilmekte ya da yaşamış oldukları işkenceyi ya da kötü muameleyi kendilerine hatırlatan eylemlere dair haklı bir korkuları olabilmektedir. Bu nedenlerden ötürü, desteğin sunulabileceği bir güven ve itimat ortamının sağlanması ihtiyacına yüksek derecede öncelik verilmelidir. Gerektiği takdirde de, kişisel bilgilerin saklı tutulacağı hizmetler sağlanmalıdır.

14. Sözleşme'nin getirdiği rehabilitasyon hizmetlerini sağlama şartı, işkencenin hemen ardından mağdurlar için tıbbi ve psikolojik hizmetlerin sağlanması ihtiyacını ortadan kaldırmadığı gibi, bu tür bir ilk bakımın mevcut olması da mümkün olan tüm rehabilitasyonu sağlama yükümlülüğünün yerine getirildiği anlamına gelmemektedir.

15. Taraf Devletler mağdurun kültürünü, kişiliğini, tarihini ve geçmiş hikayesini göz önünde bulunduran etkili rehabilitasyon hizmetlerinin ve programlarının ülkelerinde tesis edilmesini ve herhangi bir ayırım gözetmeksizin ve 32. paragrafta yer verildiği üzere sığınmacılar ve mülteciler de dahi olmak üzere mağdurun toplumun çeperlerine itilmiş bir grubun mensubu ya da hassas bir gurubun üyesi olmasına bakılmaksızın tüm mağdurlar içine erişilebilir olmasını sağlayacaktır. Taraf Devletler mevzuatlarında işkence veya kötü muamele mağdurlarına rehabilitasyon sağlanmasına yönelik somut mekanizmalar ve programlar ihdas etmelidir. Nitelikli ve bağımsız tıp uzmanlarınca gerçekleştirilecek değerlendirmeyi müteakiben mümkün olan en kısa sürede işkence mağdurlarının rehabilitasyon programlarına erişimi sağlanmalıdır. Bu programlarına erişim, mağdurun hukuki yollara başvurup başvurmasından bağımsız olmalıdır. 14. madde çerçevesindeki mümkün olan tüm rehabilitasyon vasıtalarını sağlama yükümlülüğü, rehabilitasyon hizmetlerinin doğrudan Devlet tarafından sağlanması ya da sivil toplum kuruluşlarınca (STK) yönetilenler de dâhil olmak üzere özel nitelikteki tıbbi, hukuki ve diğer kuruluşlara fon tedarik etmesi ve devletin bu kuruluşlara herhangi bir zarar gelmemesini ya da bu kuruluşlara yönelik tehditlerde bulunulmamasını güvence altına alma yoluyla yerine getirilebilir. Mağdurun hizmet sağlayıcının seçimine katılımı esastır. Hizmetler ilgili dillerde sağlanmalıdır. Komite, uygun gösterge ve ölçütlerin kullanılması da dâhil olmak üzere rehabilitasyon programlarının ve sağladıkları hizmetlerin etkili bir biçimde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirecek sistemleri kurma konusunda Taraf Devletleri teşvik etmektedir.

Tatmin ve Hakikati Bilme Hakkı

16. Tatmin, Sözleşme'nin 12. ve 13. maddeleri çerçevesindeki soruşturma ve cezai kovuşturma yükümlülükleri çerçevesinde ve bu yükümlülüklere ek olarak, aşağıdaki hukuk yollarının herhangi birini veyahut tamamını içermelidir: süregelen ihlallerin sonlandırılmasına yönelik etkili tedbirler; mağdurun, akrabalarının, tanıkların ve mağdura yardımcı olmak veya ihlallerin tekrarını engellemek için müdahale etmiş insanların güvenliğine ve menfaatlerine zarar vermemesi ya da bunları tehdit etmemesi şartıyla gerçeklerin ortaya çıkarılması ve hakikatin tamamının kamuoyuyla paylaşılması; kayıpların, kaçırılan çocukların ve öldürülenlerin nerede olduklarının araştırılması ile cesetlerin bulunması, teşhisi ve mağdurun ya da ailelerinin vasiyet ettiği veya ettiği varsayılan şekilde yeniden gömülmesi için verilecek yardımlar; mağdurun ve mağdura yakinen bağlı kişilerin onurlarını, itibarlarını ve haklarını iade eden resmi bir açıklama veya yargı kararı; ihlallerden sorumlu şahıslara karşı hukuki ve idari yaptırımlar; sorumlulukların kabulünü ve gerçeklerin tanınmasını içerecek şekilde kamuoyundan özür dilenmesi; mağdurlar adına düzenlenecek anma törenleri.

17. Devletin işkence fiili iddialarını ivedilikle soruşturmaması, cezai kovuşturma yapmaması ya da bu iddialara ilişkin davalara izin vermemesi, fiilen zararı tazmin etmekten imtina ettiği anlamına gelebilmekte ve dolayısıyla da 14. madde çerçevesindeki yükümlülüklerinin ihlalini teşkil etmektedir.

Bir Daha Tekrarlanmama Garantileri

18. Sözleşme'nin 1 ila 16. maddeleri, Taraf Devletlerin işkence ve kötü muameleyi önlemlerinde esas olarak kabul edilen başlıca önleyici tedbirleri içermektedir. Taraf Devletler, işkence veya kötü muamelenin bir daha tekrarlanmamasını garanti etmek için

Sözleşme ihlallerinin cezasız kalmamasına yönelik tedbirler almalıdır. Bu tedbirler Sözleşme'nin hükümlerine, özellikle de mutlak işkence yasağına ilişkin etkili ve açık yönergelerin devlet görevlilerine tebliğ edilmesini de içerir. Diğer tedbirler aşağıdakilerden birini ya da tamamını içermelidir: Askeri kuvvetlerin ve diğer güçlerinin sivil denetimi, tüm yargılamaların hukuki yöntemler, hakkaniyet ve tarafsızlık ile ilgili uluslararası standartlara uygun olarak işlenmesinin sağlanması; yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi, insan hakları savunucularının ve işkence mağdurlarına destek sağlayan hukuk, sağlık ve diğer mesleklerdeki kişilerin korunması, tüm alıkonma yerlerinin düzenli ve bağımsız olarak izlenmesi için usullerin tesis edilmesi, öncelikle ve devamlı olarak ordu ve diğer güvenlik güçleri ile tüm emniyet görevlilerine dışlanmış ve hassas grupların özel ihtiyaçlarını da içeren insan hakları hukuku eğitimlerinin verilmesi; sağlık ve hukuk alanlarında hizmet verenler ile emniyet görevlilerine İstanbul Protokol'üne dair özel eğitimlerin verilmesi; emniyet güçleri, cezaevi personeli, medya, sağlık, psikolojik alanlarda hizmet verenler, sosyal hizmet ve askeri personelin uluslararası standartlar ile davranış ve etik kurallarına uymalarının teşvik edilmesi; işkence ve kötü muamelenin yaşanmasına olanak sağlayan ya da buna katkıda bulunan kanunların gözden geçirilmesi ve düzeltilmesi; Sözleşme'nin [bir kişinin işkence ya da kötü muameleye maruz kalacağı bir yere] geri gönderilmesini yasaklayan 3. maddesine riayet edilmesinin sağlanması; kişi ve grupların toplumsal cinsiyet temelli şiddet ya da işkence veya kötü muamele mağdurlarına yönelik sığınaklar gibi geçici hizmetlere erişimlerinin sağlanması. Komite, Taraf Devletlerin burada sıralananlar gibi tedbirleri almalarının, Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca işkence eylemlerini önleme yükümlülüklerini de yerine getirdikleri anlamına da gelebileceğini kaydetmektedir. Bu hususlara ilaveten, bir daha tekrarlanmama garantileri şiddetin ardındaki nedenlerden biri olan sosyal ilişkilerin dönüşümü için önemli bir potansiyel sunmakta ve diğerler tedbirlerin yanı sıra, ilgili kanunların değiştirilmesi, cezasızlıkla mücadele ve etkin nitelikteki önleyici ve caydırıcı tedbirlerin alınmasını da içerebilmektedir.

Usule İlişkin Yükümlülükler: Zararın Karşlanması Hakkının Uygulanması

Mevzuat

19. Taraf Devletler, Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca "egemenlik alanları içindeki işkence fiillerini önlemek için hukuki, idari, adli ve diğer tedbirleri" alacaktır. Komite'nin 2 Sayılı Genel Yorumu'nda açıkça ifade ettiği üzere, "Taraf Devletler, işkence fiilini kendi ceza hukukları çerçevesinde cezalandırılabilir bir suç haline getirmeli ve burada, en azından, Sözleşme'nin 1'inci maddesinde tanımlanan içeriğiyle işkence fiilini ve 4'üncü maddenin gerektirdiklerini dikkate almalıdırlar." Taraf Devletlerin Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerini açık bir biçimde kapsayan ve işkence ve kötü muameleyi suç teşkil eden fiiller olarak tanımlayan bir mevzuatı kabul etmemesi, ve dolayısıyla da işkence ve kötü muamelenin ceza gerektiren bir suç olarak tanımlanmamış olması, mağdurların Sözleşme'nin 14. maddesi uyarınca güvence altına alınan haklarına erişimi ve bu haklardan yararlanma kapasitesi önünde bir engel teşkil edecektir.

20. Taraf Devletler, 14. maddenin uygulanması için, işkence ve kötü muamele mağduruna etkili bir hukuk yolu ile maddi tazminat ve mümkün olan tüm rehabilitasyon da dâhil olmak üzere zararının yeterli ve uygun bir biçimde karşılanması hakkına özellikle yer veren bir mevzuatı kabul edecektir. Bu tür bir mevzuat, bireylerin zararlarının karşılanması hakkından faydalanmalarına ve yargı yoluna erişimlerini sağlamaya olanak vermelidir. Zararın müştereken karşılanması ve idari giderim programları, zararların karşılanması için bir yol olarak kabul edilebilse de, bu tür programlar kişinin bireysel olarak bir hukuk yoluna başvurma ve zararının karşılanması hakkını etkisiz kılmamalıdır.

21. Taraf Devletler, ulusal mevzuatlarının şiddet ya da travma mağduru olan bir kişinin, adaletin ve giderimin sağlanmasına yönelik hukuki ve idari süreçler esnasında yeniden

travma yaşamasını engellemek için, bu kişinin yeterli bakım ve korumadan faydalanmasını sağlamalıdır.

22. Taraf Devletler, Sözleşme uyarınca, egemenlik alanları içinde bulunan ve işkence faili olduğu iddia edilen kişileri kovuşturmak ya da iade etmekle ve bunların gerçekleştirilebilmesi için uygun mevzuatı hayata geçirmekle yükümlüdür. Komite, 14. maddenin uygulanmasının Taraf Devletin topraklarında zarar gören veya Taraf Devletin yurttaşları tarafından ya da yurttaşlarına karşı verilen zararlarla sınırlanmayacağı görüşündedir. Komite, Taraf Devletlerin toprakları dışında işkence veya kötü muameleyle maruz kalan mağdurlara yargı yolu sağlama çabalarını takdirle karşılamıştır. Bu, özellikle de mağdurun Sözleşme'nin 14. maddesi çerçevesindeki haklardan, ihlalin gerçekleştirdiği topraklarda yararlanmadığı durumlarda önem kazanmaktadır. Nitekim 14. maddenin kendisinde, Taraf Devletlerin tüm işkence ve kötü muamele mağdurlarının bir hukuk yoluna erişimlerinin sağlanması ve zararlarının karşılanmasını güvence altına almalarını gerektirmektedir.

Etkili Şikâyet ve Soruşturma Mekanizmaları

23. Komite, nihai gözlemlerinde, mağdurun 14. madde uyarınca sahip olduğu haklara tam anlamıyla saygı gösterilmesinin sağlanması için devletin karşılayacağı diğer yükümlülüklerini tespit etmiştir. Komite, bu bağlamda Taraf Devletlerin [Sözleşme'nin] 12. ve 13. maddeler çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmesi ve 14. madde çerçevesindeki yükümlülükleri arasındaki önemli ilişkiye dikkat çekmektedir. Taraf Devletler, [Sözleşme'nin] 12. maddesi uyarınca, egemenlik alanları içinde eylemleri ya da ihmalleri sonucunda bir işkence fiilinin işlendiğine inanmak için ciddi sebeplerin mevcut olduğu her türlü halde ivedi, etkin ve tarafsız soruşturmalar yürütecektir. 13. maddede belirtildiği ve Komite'nin 2 Sayılı Genel Yorumu'nda da teyit edildiği üzere, Taraf Devletler tarafsız ve etkin şikâyet mekanizmalarının tesis edilmesini sağlayacaktır. 12. ve 13. maddeler çerçevesindeki yükümlülükler güvence altına alınmadığı takdirde zararın tam olarak karşılanması da mümkün olmayacaktır. Şikâyet mekanizmaları herkesçe bilinir ve kamunun erişimine açık kılınacaktır. Bu, telefon hatları ya da kapalı şikâyet kutuları yoluyla alıkonma yerlerinde, psikiyatrik kurumlarda ya da diğer yerlerde özgürlüklerinden yoksun kılınan bireyler ile kısıtlı iletişim kabiliyetleri olanlar da dâhil olmak üzere hassas ya da toplumun çeperlerine itilmiş kişileri de kapsar.

24. Taraf Devletler, usul bakımından, işkence ve kötü muamele mağdurlarının yeterli maddi tazminat ve rehabilitasyon da dâhil olmak üzere zararlarının karşılanmasına olanak verecek ve kanunla tesis edilen bir süreç yoluyla infazı kabil nihai kararları alma kudretine haiz kurumların mevcut olmasını sağlayacaktır.

25. Mağdurun zararının karşılanması hakkına erişiminin güvence altına alınması, Taraf Devletin yetkili makamlarının işkence veya kötü muameleyle maruz bırakıldığı iddiasında bulunan her bir bireyin vakasını ivedilikle, etkin ve bağımsız olarak soruşturmasını ve incelemesini gerektirir. Bu tür soruşturma, standart bir tedbir olarak İstanbul Protokol'ünde belirtilen bağımsız bir fiziksel ve ruhsal adli muayeneyi de içermelidir. İşkence veya kötü muamele şikâyetleri konusunda hukuki soruşturmaların başlatılmasında yahut bu soruşturulmaların sonuçlandırılmasında yaşanacak gecikmeler, mağdurların 14. madde uyarınca sahip oldukları adil ve yeterli maddi tazminat ve mümkün olan tüm rehabilitasyon da dâhil olmak üzere zararın karşılanması haklarına gölge düşürecektir.

26. Ceza kovuşturmalarının mağdurlara sağladığı yararlar açıktır; yargı yolu ve mağdurun giderim talep etmesi ceza kavuşturmasının sonuçlandırılmasına bağlı kılınmamalıdır. Komite, cezai sorumluluk belirleninceye dek maddi tazminat sağlanmasının gereğinden fazla geciktirilmemesi gerektiği görüşündedir. Hukuksal sorumluluğun cezai kovuşturmalardan bağımsız olarak mevcut olması ve bunun da sağlanabilmesi için gerekli mevzuat ve kurumların tesis edilmiş olması gereklidir. Ulusal mevzuat uyarınca hukuksal

tazminatın talep edilebilmesi için önce ceza kovuşturmalarının gerçekleştirilmesi öngörülümüşse, ceza kovuşturmasının yürütülmemesi ya da gereğinden fazla gecikmesi Taraf Devletin sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmediği anlamına gelecektir. Yalnızca disiplin cezasının uygulanması, 14. maddenin gerektirdiği anlamda etkili zarar tazmini için yeterli kabul edilemez.

27. Taraf Devlet, 14. madde uyarınca, egemenlik alanı içinde işkence veya kötü muamele eyleminden mağdur olmuş kişilerin zararlarının karşılanmasını sağlayacaktır. Taraf Devletler bu tür eylemlerden ötürü mağdur olmuş herkesin zararının karşılanmasını sağlamaya yönelik gerekli ve etkin tüm tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, Taraf Devletlerin işkence ya da kötü muamelelerin gerçekleştiğine inanmaları durumunda, şikâyetle bulunulmamışsa bile, mağdurların zararlarının karşılanmasını sağlayacak bir süreci ivedilikle başlatmayı da içerir.

28. Komite devletleri mağdurların Komite'ye bildirimde bulunmalarına ve Komite'nin görüşlerine başvurmalarına olanak veren 22. madde çerçevesindeki bireysel şikâyetler kabul etme yetkisini tanımalarını konusunda kuvvetle teşvik eder. Komite, ayrıca, işkence ve kötü muameleyle karşı önleyici tedbirlerin güçlendirilmesi için Taraf Devletleri İşkenceye Karşı Sözleşme'nin Seçmeli Protokolü'nü onaylamaları ya da Seçmeli Protokol'e katılmaları hususunda da teşvik etmektedir.

Zararın Karşılanması için Mekanizmalara Erişim

29. Komite, Taraf Devletlerin mağdurları ve ailelerini zararlarının karşılanması talep etme hakları hususunda yeterli düzeyde bilgilendirilmelerinin önemine dikkat çekmektedir. Giderim elde edilmesine ilişkin usullerin şeffaf olması gerekmektedir. Taraf Devletler, ayrıca, şikâyetçilere ve bu kişilerin temsilcilerine meşakkatlerinin asgari düzeye indirilmesi için yardım ve destek sağlamalıdır. Yargılamanın kendisi ya da diğer her türlü işlem, mağdurların zararın karşılanmasını yönelik talepte bulunmasına mani olabilecek ya da caydırıcı bir etki yaratabilecek mali bir yükü mağdura yüklememelidir. Komite, mevcut yargılamaların mağdurların zararlarını yeterli düzeyde karşılayamadığı hallerde, işkence mağdurlarının zararlarını karşılayacak ulusal bir fonun kurulması da dâhil olmak üzere işkence ya da kötü muamele mağdurlarının güçlük çekmeden erişebilecekleri mekanizmaların yürürlüğe konmasını tavsiye etmektedir. Toplumun çeperlerine itilmiş ya da hassas durumda olan grupların üyelerinin erişimlerinin sağlanması için de özel tedbirler alınmalıdır.

30. Hukuki yollar, zararın karşılanmasına dair diğer yolların mevcut olup olmamasından bağımsız olarak her zaman mağdurların erişimlerine açık olmalı ve mağdurların katılımını sağlamalıdır. Taraf Devletler zararlarının karşılanmasına dair şikâyetle ve talepte bulunmak için gerekli kaynaklardan yoksun olan işkence ya da kötü muamele mağdurlarına yeterli düzeyde adli yardım sağlamalıdır. Taraf Devletler, ayrıca, mağdurların, mağdurların yasal danışmanının ya da hâkimin talebi üzerine, işkence ya da kötü muamele eylemleriyle ilgili her türlü delilin herhangi bir güçlükle karşılaşılmaksızın mağdurların erişimine açık kılacaktır. Taraf Devletin tıbbi değerlendirme ya da tedavi kayıtları gibi delil ve bilgileri sağlamaması, mağdurların şikâyetle bulunma ve zararlarının karşılanması ile maddi tazminat ve rehabilitasyon talep etme kudretlerine haksız yere hanel getirebilir.

31. Taraf Devletler mağdurların menfaatlerini etkileyecek adli, idari ya da benzeri usuller öncesinde, bu usuller sırasında ve sonrasında, mağdurların mahremiyetlerine yönelik müdahalelerin önlenmesini ve mağdurların, ailelerinin, tanıkların ve mağdurların namına müdahil olmuş bireylerin misilleme ve yıldırımaya karşı korunmalarını sağlayacak tedbirleri almalıdır. Korumanın sağlanmaması, mağdurların şikâyetle bulunmasının önünde bir engel teşkil etmekte ve dolayısıyla da bir hukuk yoluna başvurma ve zararının karşılanması hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

32. Ayrımcılık yapmama ilkesi, insan haklarının korunmasında temel ve genel bir ilkedir. Bu ilke Sözleşme'nin yorumlanması ve uygulanmasında da esastır. Taraf Devletler adalete, zararların karşılanması talep etmeye ve bu talebi gerçekleştirmeye yönelik mekanizmalara herhangi bir güçlükle karşılanmaksızın erişimi sağlayacaktır. Taraf Devletler, ayrıca, ırk, renk, etnik köken, yaş, dinsel inanç veya bağlanma, siyasal veya başka fikirler, vatandaşlık veya toplumsal köken, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, zihinsel veya başka tür engellilik, sağlık durumu, ekonomik durum veya yerli halklardan olma, siyasal veya terörist eylemlerle suçlanma da dâhil olmak üzere alıkonma nedeni, sığınmacı, mülteci ya da diğer türlü uluslararası koruma altında olunması veya diğer her türlü statülerine bakılmaksızın ve bu durumlardan ötürü toplumun çeperlerine itilenler ya da hassas konumda bulunanlar da dâhil olmak üzere herkesin zararın karşılanmasına eşit derecede erişilebilmesini sağlayacak pozitif önlemleri almak durumundadır. Azınlık grupları, yerli halklar ve diğer gruplar gibi ortak bir kimliğe sahip gruplar için de kültürel hassasiyetleri içeren toplu giderim tedbirlerine de yer verilmelidir. Komite, bu tür müşterek tedbirlerin zararın karşılanmasını bireysel olarak talep etme hakkını dışlamadığını da kaydetmektedir.

33. İşkence veya kötü muamele mağdurlarının bir kez daha mağdur edilmemeleri ve damgalanmaya maruz kalmamaları için yargısal ve yargısal olmayan süreçlerde toplumsal cinsiyet duyarlılığı olan usuller uygulanmalıdır. Cinsel ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusu ile öngörülen hukuku işlemlere erişim ve bağımsız bir yargı konusunda ise Komite, maddi tazminat da dâhil olmak üzere mağdurun zararının karşılanması hakkının tespitine yönelik hukuksal ya da cezai her türlü işlemde usul ve kanıt kurallarının, diğer tüm mağdurlarda da olması gerektiği gibi, kadın ve kız çocuklarının da ifadelerine eşit önem vermesi ve mağdur ve tanıkları taciz edici ya da ayrımcı nitelikteki delillerin kullanımını engellemesi gerektiğini vurgular. Komite, cinsel şiddet, istismar, tecavüz, eşler arası tecavüzü, ev içi şiddet, kadın sünneti ve insan ticareti mağdurlarının zararlarının karşılanmasını talep etme ve elde etmek için başvurabilmelerinin sağlanması için şikayet mekanizmaları ve kovuşturmaların toplumsal cinsiyet boyutunu dikkate alan belli başlı pozitif tedbirleri gerektirdiği görüşündedir.

34. İşkence veya kötü muamele mağdurlarının bir kez daha mağdur edilmemesi ve damgalanmaya maruz bırakılmaması için, bir önceki paragrafta yer verilen korumalar, 32. paragrafta ayrımcılık yapmama ilkesi çerçevesinde belirtilen örneklerde yer verilen gruplara mensup kişiler gibi kimlikleri nedeniyle toplumun çeperlerine itilmiş ya da hassas durumda bırakılmış herkese eşit olarak sağlanmalıdır. Yargısal ve yargısal olmayan süreçler bu kişilere hassasiyet göstermelidir. Komite dolayısıyla yargı mensuplarına toplumun çeperlerine itilmiş ve hassas gruplar da dâhil olmak üzere işkence ve kötü muamelenin bu gruplar üzerindeki etkilerine dair eğitimler verilmesi gerektiğini kaydeder. Komite, benzer şekilde, cinsel ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddet biçiminde gerçekleşenler de dâhil olmak üzere işkence ve kötü muamele mağdurlarının bir kez daha mağdur edilmemeleri ve damgalanmaya maruz bırakılmamaları için, bu kişilere gösterilecek hassasiyete ilişkin de eğitimler verilmesi gerektiğini kaydetmektedir.

35. Komite, ilgili polis ve cezaevi görevlileri ile tıbbi, adli ve göç personeline yönelik İstanbul Protokolü de dâhil olmak üzere eğitimler verilmesinin soruşturmaların etkili olmasını sağlamada esas olduğu görüşündedir. Buna ilaveten, zararın karşılanmasına yönelik çabalarda görevlendirilen yetkililerin ve personelin de işkence veya kötü muamele mağdurlarının yeniden travma yaşamalarının önlenmesi için metodolojik eğitimler almalıdır. Sağlık ve tıp personeline yönelik eğitimler, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet ile diğer her türlü ayrımcılıktan mağdur olmuş kişilerin fiziksel ve psikolojik acil tıbbi süreçler konusunda bilgilendirilmesi ihtiyacını da içermelidir. Komite, aynı zamanda Taraf Devletleri, polis kuvvetleri bünyesinde insan hakları birimleri kurma ve bu birimlerde görevli personele erkekler ve erkek çocuklara yönelik işlenen cinsel şiddet de dâhil olmak üzere cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocuğa yönelik şiddet, etnik, dini, milli ve

diğer azınlıklara yönelik şiddet ve toplumun çeperlerine itilen ya da hassas durumda olan diğer gruplara yönelik şiddet vakalarını nasıl ele almaları gerektiğine dair özel eğitimler verme konusunda teşvik etmektedir.

36. Bu hususlara ilaveten, Komite, çocuğun yüksek yararını, kendini ilgilendiren her türlü adli ve idari süreçte görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını ve çocuğun yaşı ve derecesine uygun olarak görüşlerine gereken önemin verilmesini gözeten ve çocukların ihtiyaçlarını ele alan uygun usullerin tesis edilmesinin de önemini vurgulamaktadır. Taraf Devletler çocuğun sağlığını ve onurunu koruyacak giderimlerin çocuk duyarlılığına sahip tedbirleri içermesini sağlamalıdır

Zararın Karşılanması Hakkının Önündeki Engeller

37. Zararın karşılanması hakkının en önemli unsurlarından biri, ilgili Taraf Devletin mağdura sağlanan giderimin kendi eylem ya da ihmalinden doğan ihlaller için hükmedildiğini açıkça kabul etmesidir. Dolayısıyla Komite bir Taraf Devletin kalkınmaya yönelik yardımlar ya da insani yardım sağlamasının işkence ve kötü muameleme mağdurlarının zararlarını karşılanmasının yerine geçemeyebileceği görüşündedir. Taraf Devletin gelişmişlik düzeyi, işkence mağdurunun zararının bireysel olarak karşılanmamasının gerekçesi olamaz. Komite sonraki hükümetlerin ve kurulan devletlerin de zararın karşılanması hakkına erişimi güvence altına alma yükümlülüğünü anımsatır.

38. Sözleşme'ye Taraf Devletler zararın karşılanması hakkının etkili olmasını sağlama yükümlülüğündedir. Zararın karşılanması hakkı ile 14. maddenin etkin bir biçimde uygulanmasının önündeki engellerden bazıları ise aşağıdaki gibidir: Yetersiz yerel mevzuat, şikâyet ve kovuşturma mekanizmaları ile bir hukuk yoluna başvurma ve zararın karşılanması usullerine erişimde ayrımcılık yapılması, fail olduğu iddia edilenlerin gözetimini sağlayacak tedbirlerin eksikliği, devlet sırrına dair kanunlar, zararın karşılanması hakkının tespiti ile çatışan ispat yükümlülükleri ve usul şartları, zaman aşımı, af ve dokunulmazlık hükümleri, mağdur ve tanıklara yeterli adli yardım ve koruma tedbirlerinin sağlanmaması ve işkence ve kötü muamele ile ilişkilendirilen damgalanma ve işkence ve kötü muamelenin fiziksel, ruhsal ve diğer etkileri. Bu hususlara ilaveten, ulusal, uluslararası ya da bölgesel mahkemeler tarafından işkence mağduruna sağlanması hükmedilen giderim tedbirlerinin Taraf Devlet tarafından uygulanmaması da zararın karşılanması hakkının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Taraf Devletler bir başka Taraf Devletin mahkemesince verilen kararların tanınması ve tenfizi ve failerin malvarlıklarının tespit edilmesinde destek sağlanması da dâhil olmak üzere mağdurların farklı devletlerce verilen kararların infazından yararlanması için eşgüdüm mekanizmaları geliştirmelidir.

39. Taraf Devletler 14. madde çerçevesindeki yükümlülükleri uyarınca toplumun çeperlerine itilmiş ve/veya hassas gruplara mensup olan kişilerin etkin ve ivedi giderim mekanizmalarına fiili ve hukuki erişimlerini sağlayacak, bu bireylerin zararlarının karşılanmasını talep etmelerine ve bu taleplerini gerçekleştirebilmelerine mani olacak önlemlerden kaçınacak ve bu hakkın önündeki resmi ve gayri resmi engellerin üzerine eğilecektir. Bu engellerden birisi de tazminat miktarının belirlenmesine yönelik yetersiz hukuki ya da idari usullerdir. Böyle bir yetersizlik, mağdurların maddi tazminata erişimlerinin ya da yararlanmalarının önünde olumsuz bir etki yaratabilir. Komite'nin 2 Sayılı Genel Yorumu'nda da vurguladığı üzere, "toplumsal cinsiyet temel bir etmendir. Kadın olmak, kişinin diğer tanımlayıcı özellikleri veya statüsüyle kesişir, böylece kadınların ve kızların işkence veya kötü muameleyle maruz kalma ya da böyle bir risk altında olmalarını belirler." Taraf Devletler toplumsal cinsiyete gereken önemin verilmesini sağlayacaktır. Taraf Devletler, ayrıca, lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel (LGBT) bireyler de dâhil olmak üzere özellikle hassas gruplara mensup kişilere ve herkese

hakkaniyetli ve eşit davranılmasını ve adil ve yeterli maddi tazminat, rehabilitasyon ve özel ihtiyaçlarına cevap veren diğer giderimlere erişimlerini sağlayacaktır.

40. İşkencenin etkilerinin süregelen doğası göz önünde bulundurulduğunda, zamanaşımı uygulanmamalıdır. Zira böyle bir uygulama mağdurları, hakları olan zararın karşılanması, maddi tazminat ve rehabilitasyondan mahrum edecektir. Birçok mağdur için zaman uğranılan zararı hafifletmemekte ve bazı durumda da zararı karşılanmamış kimselerin çoğu zaman erişemedikleri tıbbi, psikolojik ve sosyal desteğin sağlanmasını gerektiren travma sonrası stres nedeniyle de zarar artmaktadır. Taraf Devletler, ihlalin ne zaman gerçekleştiğine veya bir önceki rejim tarafından ya da önceki rejimin rızası doğrultusunda işlenip işlenmediğine bakmaksızın, tüm işkence ve kötü muamele mağdurlarının bir hukuk yoluna başvurma ve zararlarının karşılanması haklarına erişimlerini sağlayacaktır.

41. Komite, işkence suçuna yönelik af uygulanmasının, 14. madde çerçevesindekiler de dâhil olmak üzere Taraf Devletlerin Sözleşme yükümlülükleriyle bağdaşmayacağını müteaddit defalar vurgulamıştır. 2 Sayılı Genel Yorum'da da işaret edildiği üzere "işkence veya kötü muamele fiillerini gerçekleştirenlerin gecikmeksizin ve adil bir biçimde kovuşturulmalarını ve cezalandırmalarını engelleyen ya da bu yönde bu isteksizliği gösteren af ve benzeri diğer uygulamalar istisna tanımama ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir." Komite, işkence ve kötü muameleyle yönelik af uygulanmasının mağdurların zararlarının karşılanmasına yönelik çabalarına karşısına kabulü mümkün olmayan engeller çıkaracağını ve cezasızlık iklimine katkıda bulunacağı görüşündedir. Dolayısıyla Komite, Taraf Devletleri işkence veya kötü muamele fiillerine yönelik her türlü affi kaldırmaya davet etmektedir.

42. Benzer bir biçimde, işkence ve kötü muamele fiilleri için herhangi bir devlete, devlet görevlisine veya devlet dışı aktöre, uluslararası hukuka aykırı biçimde, dokunulmazlık verilmesi mağdurların zararlarının karşılanması yükümlülüğüne doğrudan bir tezat teşkil etmektedir. Cezasızlık eğer hukuken ya da fiilen mevcutsa, failerin herhangi bir müeyyideyle muhatap olmaması ve mağdurların 14. madde uyarınca teminat altına alınmış haklarından mahrum edileceği anlamına geldiğinden, mağdurların zararlarının tam olarak karşılanmasını talep etmesine engel olacaktır. Komite, ulusal güvenlik savlarının hiçbir koşulda mağdurların zararlarının karşılanmasından mahrum edilmesi için kullanılamayacağını teyit etmektedir.

43. Komite, 14 maddenin uygulanmasını kısıtlamayı amaçlayan çekincelerin de Sözleşme'nin konu ve amacıyla bağdaşmayacağı görüşündedir. Komite, dolayısıyla Taraf Devletleri, işkence veya kötü muamele mağdurlarının tamamının bir hukuk yoluna başvurma ve zararlarının karşılanmasına erişimlerinin sağlanması için, 14. maddenin uygulanmasını kısıtlayan çekinceleri geri almayı düşünmeye teşvik etmektedir.

Birleşmiş Milletler İşkence Mağdurları Gönüllü Fonu

44. İşkence mağdurları için oluşturulmuş uluslararası fonlara yapılacak gönüllü katkılar mağdurlara sağlanacak destekte önemli bir rol oynamaktadır. Komite, işkence mağdurlarına insani destek sağlayan Birleşmiş Milletler İşkence Mağdurları Gönüllü Fonu'nun gerçekleştirdiği önemli çalışmanın önemini vurgulamaktadır. Komite, ayrıca Taraf Devletlerin, kendi iç sistemlerinde aldıkları tedbirlerden ya da katkılarında bağımsız olarak, bu fona gönüllü katkı yapma imkânlarının bulunduğu da dikkat çekmektedir.

İzleme ve Raporlama

45. Taraf Devletler işkence veya kötü muamele mağdurlarına sağladıkları tazmin edici tedbirleri ve rehabilitasyon hizmetlerini denetlemeye, izlemeye, değerlendirmeye ve raporlamaya yönelik bir sistem tesis edecektir. Taraf Devletler, bu itibarla, 2 Sayılı Genel Yorum'da da hatırlatılan mağdurların zararlarının karşılanmasına yönelik çabalarının

sürekli olarak değerlendirme yükümlülüklerini yerine getirmek için, Komite'ye sunacakları raporlarda işkence ve kötü muamele mağdurlarına sağlanan tazmin edici tedbirlerle ilişkili bilgileri yaş, cinsiyet, uyruk ve diğer temel öge dağılımlarını içerecek şekilde yer vermelidir.

46. Komite, 14. maddenin uygulanmasına ilişkin olarak Taraf Devletlerin raporlarında uygulamaya dair yeterli bilgi sağlamaları gerekliliğini gözlemlemiştir. Komite, dolayısıyla, aşağıda yer alan bilgilere raporlarda yer verilmesi gerektiğini vurgulamak ister:

(a) Adli, idari ya da diğer vasıtalar aracılığıyla tazminat talep eden işkence ve kötü muamele mağdurlarının sayısı ve iddia edilen ihlallerin niteliği; maddi tazminat sağlanan mağdurların sayısı ve sağlanan maddi tazminatın miktarı;

(b) İşkencenin hemen ardından mağdurlara destek verilmesi için alınan önlemler;

(c) İşkence ve kötü muamele mağdurlarına yönelik rehabilitasyon tesisleri ve bu tesislere erişime ilişkin bilgiler ile rehabilitasyon programlarına tahsis edilen bütçe ve ihtiyaçlarına uygun olarak rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanan mağdur sayısı;

(d) Uygun gösterge ve ölçütlerin uygulanması da dâhil olmak üzere rehabilitasyon programlarının ve hizmetlerinin etkinliğinin ölçümüne dair yöntemlerin ne olduğu ve bu değerlendirmelerin sonuçları;

(e) Tatmin ve bir daha tekrarlanmama garantilerinin yerine getirilmesi için alınan tedbirler;

(f) İşkence ve kötü muamele mağdurlarının bir hukuk yoluna başvurma ve zararlarının karşılanması hakkına ilişkin yerel mevzuat ile Taraf Devlet tarafından alınan tedbirlerin uygulanmasına dair bilgiler. Böyle bir mevzuatın olmaması halinde, sunulacak raporlar Taraf Devletin bu tür bir mevzuatın kabulü ve uygulanmasına ilişkin attığı adımlara dair bilgilere yer vermelidir.

(g) Tüm işkence ve kötü muamele mağdurlarının 14. madde çerçevesindeki haklarını kullanmaları ve bu haklardan yararlanmalarını sağlamaya yönelik tedbirler;

(h) İşkence ve kötü muamele mağdurları için tesis edilen şikâyet mekanizmaları ile bu şikâyet mekanizmalarının bilinirliğinin ve erişebilirliğinin nasıl sağlandığı. Taraf Devletler bu tür mekanizmalar vasıtasıyla alınan şikâyetlerin yaş, cinsiyet, uyruk, yer ve iddia edilen ihlal temelinde dağılımına ilişkin bilgilere de yer vermelidir.

(i) Tüm işkence ve kötü muamele iddialarının etkin bir biçimde kovuşturulması için Taraf Devletler tarafından alınan önlemler;

(j) İşkence mağdurlarının zararlarının karşılanması için bu kişilerin tespit edilmesine yönelik geliştirilen mevzuat ve politika tedbirleri;

(k) İşkence veya kötü muamele mağduru olmuş bir kişinin zararının karşılanması için başvurabileceği cezai, hukuki, idari süreçlere ve idari giderim programları gibi yargısal olmayan süreçlere ilişkin bilgiler ile bu tür mekanizmalara erişen mağdurların sayısı, bu mağdurlardan kaçının zararlarının nasıl ve/veya ne miktarda karşılandığına dair bilgiler;

(l) İşkence veya kötü muamele mağdurları ile tanıklara ve mağdurun namına hareket eden kişilere sağlanan adli yardım ve tanık koruma ile bu tür bir korumanın nasıl duyurulduğu ve fiiliyatta nasıl erişilir kılındığına dair bilgiler. Adli yardımdan faydalanan mağdur sayısı, tanık korumadan yararlanan kişi sayısı ve Taraf Devletin bu tür bir korumanın etkililiğine dair gerçekleştirdiği değerlendirme.

(m) Ulusal, bölgesel ya da uluslararası mahkemeler tarafından verilen kararların uygulanması için atılan adımlar ile kararın tarihi ve maddi tazminatın ya da diğer giderim türlerinin sağlanması arasındaki süre. Taraf Devletler ayrıca mahkeme kararları uyarınca giderim sağlanmalarına hükmedilen mağdur sayısı ile bu mağdurlardan fiilen kaçının zararının karşılandığı ve bu zararların ne olduğuna dair de bilgilere yer vermelidir.

(n) Kadınlar ve çocuklar da dâhil olmak üzere Sözleşme'nin 14. maddesi uyarınca güvence altına alınan haklarından faydalanma talebinde bulunan toplumun çeperlerine itilmiş ya da hassas grupların korunmaları için sağlanan güvenceler.

(o) Komite'nin talep edebileceği diğer bilgiler.
